

10. IN MEMORIAM: RAGNAR BENTZEL

Ragnar Bentzel avled sommaren 2005, 86 år gammal. Han föddes 1919 i Lerum, Älvsborgs län. Han började sina forskningsstudier i statistik för Herman Wold i Uppsala. Bentzel tog där en licentiatexamen 1947. Han övergick till nationalekonomi och han disputerade med Erik Lindahl som handledare i Uppsala 1953.

Ragnar Bentzel blev professor i nationalekonomi med statistik vid Handelshögskolan i Stockholm, 1959, men han gick snart över till Industrins Utredningsinstitut (IUI), där han var chef 1961-1966. År 1965 blev han utnämnd till professor vid Uppsala Universitet, där han stannade tills han pensionerades. Bentzel valdes in i Kungliga Vetenskapsakademien (KVA) 1972, och han var sekreterare i Ekonomipriskommittén i 15 år.

Bentzel var en originell teoretiker, men huvuddelen av hans vetenskapliga produktion var empirisk. Lic-avhandlingen var ett pionjärbete, som handlade om vilken roll som ekonomiska modellers struktur bör spela för valet av statistisk estimationsmetod. I samband med avhandlingen publicerade Bentzel, tillsammans med Herman Wold, en uppsats i ämnet i Svensk Aktuarietidskrift. Några år senare återkom Bentzel med en vidareutveckling av analysen i en artikel tillsammans med Bent Hansen. Där visades hur en förlängning av periodlängden för presenterade statistiska data tenderar att införa simultanitet mellan de i modellen ingående variablerna, också när grundmodellen var rekursiv vid kortare periodlängd. Slutsatsen var att faktiskt existerande statistiska data ofta gjorde minsta kvadratmetoden mindre lämplig som regressionsmetod; för att undvika snedvridna resultat ("bias") tvingades man att använda statistiska estimationsmetoder som respekterar simultanitet i modellerna.

Doktorsavhandlingen 1953 analyserade inkomstfördelningens utveckling i Sverige under perioden 1930-1949. Så vitt jag kan bedöma var det här fråga om en mer inträngande analys av inkomstfördelningens utveckling över tiden än som tidigare gjorts i något land. Bentzel lanserade här också att nytt, intressant statistiskt mått på inkomstfördelningens grad av ojämnhet, som han kallade "maximala utjämningsprocenten". Det var inte ett "mekaniskt" mått, som varians eller variationskoefficient, utan ett mått vars parametrar återspeglar den värdering som betraktaren vill lägga på fördelningen av inkomster på olika inkomstklasser. Samma mått lanserades många år senare, obero-

ende av Bentzel's avhandling, av den engelska ekonomen Tony Atkinson, som i den internationella litteraturen fått ge namn åt detta mått.

Bentzel gjorde också två viktiga bidrag till ren ekonomisk teori – båda publicerade 1959. I den ena uppsatsen visade han att den aggregerade sparkvoten i en s.k. livscykelmodell bestäms av befolkningstillväxt och tillväxttakt av per-capita inkomst i den nationella ekonomin. Här föregrep Bentzel viktiga teorem som Modigliani och Ando presenterade några år senare. Den andra teoriartikeln analyserade, på ett helt nytt sätt, hur man kan beräkna s.k. optimal sparkvot för den nationella ekonomin. Ju yngre en individ är, desto mer har han att vinna på en ökad sparkvot, som höjer inkomsterna i framtiden via kapitalbildning i dag. Bentzel beräknade då hur mycket olika årskullar skulle vinna, respektive förlora, i livskonsumtion genom ökat nationellt sparande. Han tänkte sig sedan en hypotetisk folkomröstning där medianväljaren, i termer av individens ålder, faller utslaget. På det sättet kom Bentzel fram till en optimal nettosparkvot för Sverige på 13 procent – lustigt nog ganska nära den faktiska sparkvoten på den tiden. Denna uppsats var inte bara en av de tidigaste, utan också en av de mest originella tillämpningarna av den s.k. medianväljarmodellen.

Under Bentzels chefskap vid IUI kan man nog säga att institutet blev Sverige ledande empiriska forskningsinstitution i nationalekonomi. Forskningen koncentrerades på två områden. Det ena var konsumtionsutvecklingen i Sverige, och dess bestämningsgrunder. Studierna omfattande inte bara traditionella bestämningsgrunder av konsumtionen såsom inkomst och priser, utan också speciella faktorer som har betydelse vid introduktionen av nya varor, såsom bilar och TV. Det andra området var ett antal branch-studier – bland annat järnindustrin, verkstadsindustrin, jordbrukssektorn och bostadssektorn.

Ett typiskt drag i Bentzels forskning och författarskap, både när det gäller teori och emiri, är att han aldrig krånglade till saker i onödan. Analysen var alltid enkel och vacker. Det gällde också språket som var enkelt och klart, utan falskt djupsinne. Den karakteristiken gäller också Bentzels populärvetenskapliga arbeten.

En något udda specialitet för Bentzel, eller "Naja" som han allmänt kallades, var att gömma viktiga vetenskapliga bidrag i obskyra publikationer på svenska. Doktorsavhandlingen, med dess både teoretiska och empiriska bidrag, publicerades bara på svenska i en skrift från IUI. Livscykelmodellen publicerades i en festskrift på svenska för juridikprofessorn Halvar Sundberg; och analysen av optimal sparkvot gömdes väl undan i ett Appendix till 1959 års Långtidsutredning.

I viss mån följde Bentzel här en tradition i svensk samhällsvetenskap vid den tiden, nämligen att i huvudsak avstå från att publicera sig i internationellt. Men en annan faktor var kanske att Naja, som det föreföll, saknade äregirighet och prestigemedvetande. Det betydde att han viktigaste bidrag – som

tillkom mellan hans 25 och 45 år – inte blev så internationellt kända som de borde. Han var mer intresserad av produktion än av marknadsföring. Men denna avsaknad av prestigetänkande bidrog också till att Naja var så trevlig att ha att göra med – för kolleger, medarbetare, elever och hans stora skara av vänner.

Assar Lindbeck

Institutet för internationell ekonomi, Stockholms Universitet